

1998. – Вип. 23–24. – С. 236; 4. Там само. – С. 243; 5. Качкан В. Відблиски зорі Євгена Чикаленка // Українська культура. – 1993. – № 3. – С. 11; 6. Чикаленко Є. Спогади // Хроніка. – 2000. – 1998. – Вип. 23–24. – С. 242; 7. Там само. – С. 232; 8. Качкан В. Відблиски зорі Євгена Чикаленка // Українська культура. – 1993. – № 3. – С. 11; 9. Никанорова О. Меценат і творець "живої історії" // Урядовий кур'єр. – 2000. – 6 травня. – С. 8; 10. Дорошенко Д. Євген Чикаленко. Його життя і громадська діяльність. – Прага, 1934. – С. 8; 11. Качкан В. Відблиски зорі Євгена Чикаленка // Українська культура. – 1993. – № 3. – С. 10.

І.А. Стрижова

ВНЕСОК ПРОФЕСОРІВ НОВОРОСІЙСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ У ПАМ'ЯТКООХОРОННУ СПРАВУ II ПОЛОВИНИ XIX СТ.

У кожному суспільстві проблемі збереження національної культурної спадщини приділяється певна увага. Нині в умовах розбудови української держави дослідники мають довести, що для вивчення історико-культурних надбань народу вкрай необхідно науково проаналізувати умови розвитку пам'яткоохоронної справи минулого. У цьому контексті дослідження пам'яткоохоронної діяльності регіональних краєзнавчих установ XIX століття становить значний науковий, пізнавальний та практичний інтерес. Воно дає можливість відтворити цілий зріз суспільного життя, показати своєрідність даного історичного періоду, визначити місце окремих науковців у становленні тогочасної науки, чий вагомий здобуток у сфері дослідження, збереження та примноження нашої культурної спадщини є результатом багаторічної праці.

Перші спроби розглянути питання, які присвячено діяльності наукових установ півдня України в галузі пам'яткоохоронної справи, належать до другої половини XIX століття. Для означеного періоду характерним було написання узагальнюючих нарисів, які не відрізнялися системністю, але містили цікавий фактичний матеріал. Деякі аспекти діяльності наукових установ подано у працях таких відомих істориків, археологів, краєзнавців, як О.Л. Берт'є-Делагард, П.К. Брун, О.І. Маркевич, які особисто збирали, вивчали й аналізували стародавні пам'ятки, а також безпосередньо брали участь у роботі музейних закладів півдня України й Одеси зокрема.

На сучасному етапі з'явився ряд наукових праць, для яких характерний глибокий підхід до діяльності наукових інституцій XIX ст. Спробу відтворити історію Товариств, що мали відношення до збереження культурної спадщини, і дати належну оцінку їх діяльності у галузі пам'яткоохоронної справи зробили С. Заремба, О. Сальцева, О. Синявська, В. Хмарський¹. Проте наявні наукові роботи висвітлюють лише окремі питання, пов'язані з діяльністю Товариств півдня України, переважно пам'яткознавчого, бібліографічного та археографічного характеру. Незважаючи на значні наукові здобутки, досвід діяльності наукових установ у пам'яткоохоронній справі Південного регіону, її витоки та основні етапи розвитку, на нашу думку, недостатньо повно висвітлено в історичній літературі. Ці проблеми потребують подальшого, більш глибокого, всестороннього наукового вивчення. Тому метою даної статті є огляд деяких аспектів діяльності видатних членів Одеського товариства історії та старожитностей у розвитку пам'яткоохоронної справи в Одесі.

Дев'ятнадцяте століття увійшло в історію України як період національно-культурного відродження. Саме в цей час значно зростає інтерес до історії, археології, нумізматики, архівних матеріалів тощо. Все більше науковців звертають увагу на вивчення особливостей історичного розвитку окремих регіонів України, роблять вагомий внесок у дослідження місцевої історико-культурної спадщини та її збереження. Саме тому перед науковцями постає питання щодо необхідності створення в містах різних регіонів України наукових установ, які б не тільки намагались зберегти історико-культурні пам'ятки, а й значною мірою сприяти їх нагромадженню з метою проведення подальшої науково-дослідної та науково-просвітницької роботи. Так, у 1823 році Керч-Енікальським градоначальником І.Стемпковським було порушено питання про необхідність заснування в Одесі товариства, що ставило б за метою збереження та науковий опис всіх стародавніх пам'яток, знайдених у Новоросійському краї. Дослідницько-краєзнавчу роботу товариства І. Стемпковський вбачав у збереженні та публікації епіграфічних і нумізматичних джерел; проведенні археологічних розкопок поселень; здійсненні заходів щодо реставрації та охорони стародавніх споруд, графічній фіксації та картографуванні археологічних решток й, головне, створенні місцевих археологічних музеїв для наукової обробки знахідок². Працю І.Стемпковського «Мысли, относительно изыскания древностей в Новороссийском крае» можна справедливо назвати першою в Російській імперії комплексною програмою дослідження історико-культурних пам'яток Північного Причорномор'я, де уперше визначено стратегічні задачі вивчення історії Південного регіону.

І хоча дана програма втілювалась у життя повільно, неплановірно, вона мала важливе значення для проведення пам'яткоохоронної роботи на півдні України у другій половині XIX століття.

Першим товариством, яке усю свою діяльність намагалось спрямувати на збирання, опис і збереження регіональних історико-культурних цінностей, стало засноване у 1839 році Одеське товариство історії та старожитностей (далі Товариство). Члени-засновники Товариства – Д.М. Княжевич, О.С. Стурдза, М.Н. Мурзакевич, А.Я. Фабр, М.М. Кир'яков – з самого початку намагались залучити до його складу місцеву інтелігенцію, яка б ставила за мету цілеспрямоване вивчення історичного минулого Новоросійського краю.

Важливим напрямком пам'яткоохоронної діяльності Товариства було створення власного музею старожитностей, виникнення якого стало закономірним та об'єктивним результатом, зумовленим відкриттям на півдні України цілої низки археологічних пам'яток та необхідністю їх збереження, вивчення й проведення подальшої наукової систематизації.

З 1925 року в Одесі функціонував Одеський міський музей. Спочатку він розміщувався в невеликій ротонді Бларамбергової садиби³, а з 1830-х років, знаходився при публічній бібліотеці під керівництвом далекого від наукових інтересів бібліотекаря Спада (до 1843 року). При ньому Одеський музей прийшов в занепад: зібрання музею в ці роки не лише не збільшувалося, але і значно зменшилося, велике число експонатів втратило свої паспорти. Музей в ці роки перестав бути центром археологічної науки в Одесі.

Жахливий стан міського музею став причиною прагнень Товариства створити свій музей, який і було організовано у 1839 році. Таке датування пов'язане з заснуванням самого Товариства⁴, яке мало право проводити археологічні розкопки по всій території Південної України. Першими експонатами музею стали особисті пожертвування членів-засновників Товариства – О.С. Стурдзи, Д.М. Княжевича, М.М. Кир'якова, М.Н. Мурзакевича. Даровані пам'ятки були представлені членам Товариства для огляду на його засіданні 24 жовтня 1839 року⁵. В історичній літературі зустрічається й інша дата заснування Одеського музею – 1843 рік⁶. Деякі дослідники пов'язують її з закінченням будівництва спеціального приміщення біля торгових корпусів на Театральній площі, куди переїхало Товариство разом зі своїм музеєм⁷.

Початковий етап діяльності Одеського музею старожитностей пов'язано з ім'ям професора Рішельєвського ліцею та секретаря Товариства Миколи Никифоровича Мурзакевича. Обіймаючи з 1843 року посаду директора міського музею старожитностей, М. Мурзакевич дійшов висновку, що для охорони і вивчення стародавніх пам'яток, для збору і публікації матеріалів з історії краю необхідне об'єднання двох однакових за профілем установ. Тому М.Н. Мурзакевич зробив все можливе, щоб у 1858 році ці два заклади перебували під керівництвом Товариства, що сприяло поповненню фондів його музею новими пам'ятками старовини, серед яких було зібрання І.П.Бларамберга, що складалося з медалей, бронзових фігур, каміння та стародруків⁸. Його колекція нумізматики стала основою для розгортання діяльності музею старожитностей. Одна її частина була ним подарована, а інша - придбана для музею «за тисячу червоних з прибутків міста в 1826 р.» Посередником у цій справі виступив М.С. Воронцов, який звернувся до імператора Миколи I за дозволом витратити міські гроші на розвиток міста і музею зокрема. Невдовзі дозвіл було отримано⁹.

Зазначимо, що посади директора Одеського музею старожитностей взагалі не існувало. Музей увесь час знаходився під контролем М.Мурзакевича, якого лише у 1873 році офіційно було обрано завідувачем музею¹⁰.

Важливим є питання про джерела надходження пам'яток історії та культури до музею Товариства. Зауважимо, що вони були різноманітними. Вагоме місце складали результати науково-пошукових експедицій, археологічних розкопок, які здійснювались на території Бессарабії, Новоросії та Криму. Значну допомогу відігравали індивідуальні пожертвування городян, членів Товариства та місцевих державних установ. Сам М. Мурзакевич у 1840-х роках в результаті кількарізного здійснення наукових розвідок, надав до фондів колекцій музею багато реліквій, серед них - замовлена ним копія храмової ікони січової Покровської церкви, на якій зображено представників козачої старшини (оригінал ікони загинув під час пожежі наприкінці XIX століття), орденські знаки (зірки Андрія Первозванного, Георгія Победоносця і Святого Володимира) та аксельбант Г. Потьомкіна¹¹.

Зібрані історико-культурні пам'ятки піддавались систематизації, науковій обробці й опису. Класифікація матеріалу здійснювалась у відповідності до регіональних та хронологічних особливостей: єгипетські, елліністичні, римські, візантійські, генуезькі, українські, молдавські,

турецько-татарські, литовські, польські пам'ятки. У 1867 році друкується перший покажчик музею Товариства. Всього за час директорства М.Мурзакевича вийшло друком вісім видань переробленого покажчика, на сторінках якого перераховувались пам'ятки старовини, знайдені на території південної України, а саме в Причорномор'ї (Ольвія, Херсонес, Очаків, острів Левки, Феодосія, Керч тощо) в губерніях: Херсонській, Катеринославській, Бессарабській; Запорізькій Січі.

Класифікації знайдених матеріалів в Одеському музеї здійснювалась членами Товариства в залежності від їхньої спеціалізації. З цього приводу у протоколі першого засідання Одеського товариства історії та старожитностей вказувалось: «М. Мурзакевич займеться перекладом латинських текстів, В.В.Григор'єв – історією Криму при династії Гіреєв, архієпископ Гавріїл – описом монастирів, які знаходяться у Херсонській та Катеринославській губерніях, Д.Княжевич – зібранням відомостей про Новоросійський та Бессарабський край, М.Надеждин – історією запорожців, О. Стурдза – описом монастирів Бессарабського краю, О. Скальковський – оглядом історії Одеси»¹².

Серед експозицій музею були представлені пам'ятки різних епох, народів. Вони розміщувались в трьох кімнатах і напівкруглому залі. У першій кімнаті знаходилися козацькі ікони, «напис еллінський», план Ольвії, план облоги Очакова 1787 року, картина «Смерть графа Потьомкіна», краєвиди Одеси, портрети, написані запорізькими майстрами і зброя запорожців, російська, а також турецька, шведська, татарська зброя XVIII століття, герб Одеси, який подарував Павло I, та інше. У другій кімнаті знаходилися пам'ятки стародавнього Єгипту і середньовіччя, в третій, – в основному, містилися пам'ятки давньогрецьких і римських міст-колоній Північного Причорномор'я¹³.

Значний науковий інтерес викликає зібрання карт, планів і креслень, комплектування якого почалося з моменту заснування музею в 1839 році. Огляд цих зібрань подається в каталогах, складених завідувачем музею М.Мурзакевичем та дійсним членом Товариства О.Берт'є-Делагардом. У зібраннях, що вийшли друком у 1881 та 1888 роках, значиться понад 209 одиниць мап, планів місцевостей, міст, фортець і будинків (у тому числі й надрукованих у XVIII—XIX століттях), понад 100 мап морів, рік, заток, гаваней, а також різноманітний образотворчий матеріал.¹⁴ Особливо широко були представлені мапи і плани Новоросії та Бессарабії.

Цікавими видаються пам'ятки історії запорізького козацтва, серед яких козацькі ікони, портрети українських гетьманів, картини, написані запорізькими майстрами, зброя запорожців та побутові речі.¹⁵ На даний момент більша частина козацької старовини зберігаються та експонуються в Одеському історико-краєзнавчому музеї.

З 90-х років XIX ст. для музею Товариства починається нова доба, що пов'язана з ім'ям професора Новоросійського університету та дійсним членом Товариства Ернстом Романовичем фон Штерном. Не шкодуючи сил і часу, він займався розбором речей, що потрапляли до музею й зберігалися в ньому, складав їхні описи, піклувався про придбання нових предметів старовини. За цей час музей придбав речі, які стосувалися місцевої історії, збільшив вчетверо свої керамічні колекції, кількість стародавніх монет у нумізматичному кабінеті зросла удвічі. Чимало цікавого матеріалу потрапило до музею завдяки археологічним розкопкам Е.Р. фон Штерна у Пертенах, Акермані та на о.Березань.

До його заслуг можна віднести організацію нової експозиції за хронологічним принципом та видання загального путівника по музею. Але сам покажчик склав його учень – М.Ф. Болтенко. Ернст Романович написав тільки до нього вступ¹⁶.

Вінцем музейної діяльності Е.Р. фон Штерна були публікації античних колекцій. Так, разом зі своїми колегами О.М. Деревицьким та О.О. Павловським він здійснив публікацію зібраних музеєм колекцій теракот, а також - кераміки Феодосії (за підсумками розкопок О.Л. Берт'є-Делагарда)¹⁷. Це були останні публікації музею. Отже, завдяки зусиллям Е.Р. фон Штерна музейна справа в Одесі була поставлена на цілком сучасний, науковий рівень.

У 1883 році архітектором Ф.В. Гонсіоровським на гроші, пожертвовані Одеський міський голова Г.Г. Маразлі, було збудовано на місці невеликого будинку Одеського товариства історії та старожитностей приміщення, де й розташувались музей та публічна бібліотека¹⁸. А вже у 1891 році Міська Дума надала можливість цим двом установам існувати окремо. Вона запропонувала пристосувати для експозицій Одеського музею приміщення в міському будинку майбутнього музею «красних мистецтв» на Софіївській вулиці. Однак ця пропозиція була відхилена через невідповідне, на думку членів Товариства, місце розташування будинку та меншої площі наданого приміщення¹⁹. Бібліотека існувала з музеєм під одним дахом аж до початку XX століття, поки не переїхала у 1906 році у спеціально відведений для неї будинок на вулиці Херсонській (нині вулиця Пастера)²⁰.

Переїзд до нового будинку та незначні поповнення музею новими пам'ятками старовини у 1887-1890 роки не змінили характеру основної експозиції, яка розміщувалась вже у 10 залах і вестибюлі. У вітринах першої зали експонувалися античні пам'ятки Ольвії та Пантікапею. Зала друга містила «Стародавності Березанські», добуті розкопками 1903-1908 років: амфори VII-VI століть до н.е., мілетська кераміка цього ж часу та інше. Тут же були виставлені матеріали з острова Березань в останній період його розквіту в епоху Київської Русі. Зала третя – «Стародавності Акерманські і Феодосійські та бронзові судини». Колекція включала пам'ятки античності – візантійські і середньовічні. Зала четверта – «Стародавності Петренські – доісторичний період» (розкопки 1902-1903 років). Зала п'ята - «Стародавності християнські. Озброєння різних народів і місцеві історичні стародавності». У цьому залі були зібрані різні колекції: ікони і портрети запорожців, гетьманів, церковне приладдя, види фортець і навіть зображення бомбардування Севастополя 1854 року й окремим комплексом зброя: давньоєгипетська, турецька, російська (XVIII століття), литовська та інше. Зала шоста – «Ікони. Портрети державних діячів, полководців, завойовників Криму і Новоросії, науковців, діячів Одеського товариства історії та старожитностей» та інше. Зала сьома – «Стародавні монети, медалі, книги, документи, картини» та інше. Зала восьма — «Єгипетські пам'ятки». Зала дев'ята – «Кам'яні баби і грецькі мармури» і, нарешті, зала десята — «Пам'ятки турецькі»²¹. Нова експозиція являла собою серйозний крок уперед у порівнянні з попередньою. Описана експозиція з незначними змінами (в основному доповнення матеріалами нових розкопок) існувала в музеї до кінця 1917 року²².

Одеський музей більше нікуди не переїжджав. І зараз, саме на цьому місці і в тому ж будинку, на вулиці Лонжеронівській 4, продовжує існувати, тепер вже археологічний музей НАН України, який експонує цінні історико-культурні пам'ятки старовини, в тому числі й знайдені на території Новоросійського краю і Бессарабії під час археологічних розкопок у XIX – XX століттях. Музей нараховує понад 160 тисяч експонатів епохи первісно-сусільного ладу, скіфо-сарматського й античного періодів, епохи ранніх слов'ян та Київської Русі, крім того, – колекції пам'яток Стародавнього Єгипту, Греції та Риму, монети й медалі.

Отже, з самого початку існування Одеського товариства історії та старожитностей – пошук, збереження та науковий опис пам'яток минулого – посіло значне місце у його діяльності. Теза про вагомий внесок Товариства у розвиток вітчизняної історичної науки сьогодні не потребує доказів – вона загальновізнана. За вісімдесят років свого існування Товариство не тільки здійснило заходи щодо виявлення археологічних пам'яток та історичних джерел, але й створило свій власний музей старожитностей. Важливу роль у становленні та розвитку Одеського музею старожитностей виконали місцеві науковці М.Н. Мурзакевич та Е.Р. фон Штерн. Саме з їх іменами пов'язано становлення науково-дослідної роботи в музеї та складання «Показчиків», які надавали досить повну інформацію про хронологічну й географічну приналежність кожного музейного експонату.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Заремба С.З. Українське пам'яткознавство. Історія, теорія, сучасність. – К., 1995. – 448 с.; Сальцева О.А. Пам'яткознавча діяльність Одеського товариства історії та старожитностей // Праці центру пам'яткознавства. – К., 1993. – Вип. 2. – С.60-69; Синявська О.О. Історик О.І.Маркевич: життя та творчість. – Дис...канд. іст.наук. – Одеса,2001. – 187 с.; Хмарський В.М. Археографічна діяльність наукових установ на Півдні України у XIX – на початку XX ст. – Дис...док. іст. наук. – Одеса, 2004. – 550 с.; 2. Стемпковский И. Мысли, относительно изыскания древностей в Новороссийском крае // Отечественные записки. – 1827. – Ч.29. – №81. – С.49-52; 3. Зеленецкий К. Жизнь и ученая деятельность Бларамберга // Записки Одесского общества истории и древностей (далі – ЗООИД). – Т.2. – Отд. 1. – 1848. – С. 225; 4. Державний архів Одеської області (далі – ДАОО). – Ф.93. – Оп.1. – Спр.174. – Арк.1; 5. ДАОО. – Ф.93. – Оп.1. – Спр.1. – Арк.8-9; 6. Данилов В. Одесский музей // Исторический вестник. – 1909. – Вып.1. – С. 264-267; Дложевський С.С. Одеський державний історико-археологічний музей – К., 1927. – С.3; Жебелев С.А. Введение в археологию // История археологического знания. – Петроград, 1923. – Ч.1. – С. 117; 7. ДАОО. – Ф.93. – Оп. 1. – Спр.15. – Арк.175-176; 8. ДАОО. – Ф.93. – Оп.1. – Спр.172. – Арк.116; Попруженко М.Г. Императорское Одесское общество истории и древностей (По поводу 75-летия его существования) // Исторический вестник. – 1914. – Вып.11. – С.548-549,552. 9. ДАОО. – Ф.4. – Оп.2. – Спр.624. – Арк. 1, 3; 10. 339 (годовое) заседание Императорского Одесского общества истории и древностей 22 ноября 1901 года. – Одесса, 1901. – С.14-15; 11. Отчет Одесского общества истории и древностей с 14 ноября 1846 по 14 ноября 1847 года // Одесский вестник. – 1848. – №39. – 15 мая. – С.204-205; 12. Попруженко М.Г. Вказана праця. – С. 552; 13. Краткий указатель музея Одесского общества истории и древностей / Сост. М.Мурзакевич. – Одесса, 1867 – С.5-28; 14. Каталог карт, планов, чертежей, рисунков, хранящихся в музее Императорского Одесского общества истории и древностей / Сост. А.Л.Б.Д. [А.Л.Бертъе-Делагард –авт.]. – Одесса, 1888. – 60с.; 15. Н.Б. Памятники казацкой старины в музее

.....
Императорского Одесского общества истории и древностей // Киевская старина. – 1891. – №11. – С.292-295; Отчет Императорского Одесского общества истории и древностей с 14 ноября 1886 г. по 14 ноября 1887 года // Киевская старина. – К., 1889. – №5. – С.39-42; 16. Краткий указатель музея Императорского Одесского общества истории и древностей. – Одесса, 1908. – 131 с.; 17. Музей Императорского Одесского общества истории и древностей / Сост. А.Н.Деревицкий, А.А.Павловский, Э.Р. фон Штерн. – Одесса, 1897. – Вып.1 (терракоты). – 46 с.; 1898. – Вып.2 (терракоты). – 48с.; 1906. – Вып.3 (Феодосия и ее керамика). – 91с.; 18. 215 заседание императорского Одесского общества истории и древностей 6-го декабря 1883 г. – Одесса, 1883. – С.2; 19. 258 заседание Одесского императорского общества истории и древностей 5-го апреля 1891 г. – Одесса, 1891. – С.2; 20. Тимофеев В.И. Одесса: Архитектурно-исторический очерк. – К., 1983. – С. 55; 21. Краткий указатель музея Императорского Одесского общества истории и древностей. – Изд. 3-е. – Одесса, 1912. – С. 7-131; 22. Краткий указатель музея Императорского Одесского общества истории и древностей. – Изд. 6-е. – Одесса, 1916. – 112с.

Н.Н. Мезга

РОЛЬ М.В. ДОВНАР-ЗАПОЛЬСКОГО В БЕЛОРУССКО-УКРАИНСКИХ ПЕРЕГОВОРАХ 1918 Г.

Судьбы белорусского и украинского народов на протяжении многих веков были и остаются тесно связаны между собой. Это в полной мере касается и интеллигенции двух народов. М.В. Довнар-Запольский являлся в своё время воспитанником и профессором Киевского университета. Так сложилось, что ему пришлось принимать активное и непосредственное участие в налаживании первых межгосударственных контактов между провозглашенными Украинской Народной Республикой (УНР) и Белорусской Народной Республикой (БНР) во время переговоров в 1918 г.

Белорусским историкам долгое время было сложно изучать историю белорусско-украинских переговоров в связи с отсутствием доступа к основной массе источников. В последнее время определенное количество документов по этой проблеме было напечатано в сборниках «Архівы Беларускай Народнай Рэспублікі»¹ и «Знешняя палітыка Беларусі»². Значительный комплекс документов по истории белорусско-украинских переговоров 1918 г. был выявлен в Центральном государственном архиве высших органов власти и управления Укра-ины и опубликован белорусской исследовательницей В.М. Лебедевой³. Некоторые документы, относящиеся к этим переговорам, имеются в Национальном архиве Республики Беларусь. В современной историографии нет однозначного ответа на ряд вопросов, связанных с украинско-белорусскими переговорами. Необходим основательный анализ тех противоречий, которые не позволили сторонам прийти к соглашению. Для понимания хода переговоров и выяснения причин их срыва большое значение имеет выяснение позиций членов делегаций. В этой статье мы попытаемся проанализировать позицию, занятую на переговорах профессором М. Довнар-Запольским, выяснить, насколько она была принята белорусской делегацией и как повлияла на ход переговоров.

УНР стала одним из первых государств, с которым правительство БНР искало возможность наладить нормальные межгосударственные отношения. Особенно остро стоял территориальный вопрос. УНР в начале февраля 1918 г. подписала в Бресте мирный договор с Германией и ее союзниками, по которому к Украине отходили южные уезды Гродненской и Минской губерний. В конце марта немецкие военные власти официально передали УНР Гомельский, Мозырьский и Речицкий уезды. В то же время Вторая уставная грамота от 9 марта 1918 г. провозглашала создание БНР в границах территорий, на которых белорусы имели количественное преобладание. Это означало включение в состав БНР и южных районов Гродненской и Минской губерний. Эти границы были подтверждены и при провозглашении независимости БНР Третьей уставной грамотой.

Для ведения переговоров с УНР в Киев была направлена делегация Народного Секретариата БНР во главе с А. Цвикевичем. В ее состав вошли С. Рак-Михайловский, Л. Левченко и с 20 апреля в качестве консультанта, а с 25 апреля в качестве полноправного члена делегации, М. Довнар-Запольский. Перед делегацией ставилась задача урегулировать территориальный вопрос, наладить экономические отношения, получить кредит и через киевский радиотелеграф проинформировать западные государства о провозглашении БНР. С середины мар-та 1918 г. на территории Украины активно действовала Белорусская органи-зация. 30 марта ее Рада приняла решение о необходимости вступить в переговоры с правительством УНР по вопросу присоединенных к Украине белорусских территорий и их украинизации. Инициатором постановки вопроса о переговорах выступил активный член Белорусской организации М. Довнар-Запольский⁴.